

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΜΣ: Οργάνωση και Διοίκηση Δημοσίων Υπηρεσιών,
Δημοσίων Οργανισμών και Επιχειρήσεων Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Μπαρδάκη Βασιλική

A.M: 404220201602019

Θέμα: Οικονομική κρίση και κοινωνική ευημερία – θεωρητικές
και εμπειρικές προσεγγίσεις

Επιβλέπων καθηγητής: κ. Λιαργκόβας Παναγιώτης

ΤΡΙΠΟΛΗ, 2018

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της φοίτησης στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου της Τρίπολης. Σκοπός της εργασίας αυτής, είναι η ανάλυση της οικονομικής κρίσης και κοινωνικής ευημερίας της Ελλάδος.

Υπεύθυνη Δήλωση:

Η κάτωθι υπογεγραμμένη φοιτήτρια, έχω επίγνωση των συνεπειών του Νόμου περί λογοκλοπής και δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι συγγραφέας αυτής της Διπλωματικής Εργασίας, έχω δε αναφέρει στην Βιβλιογραφία μου όλες τις πηγές τις οποίες χρησιμοποίησα και έλαβα ιδέες ή δεδομένα. Δηλώνω επίσης ότι, οποιοδήποτε στοιχείο ή κείμενο το οποίο έχω ενσωματώσει στην εργασία μου προερχόμενο από βιβλία ή άλλες εργασίες ή το διαδίκτυο, γραμμένο ακριβώς ή παραφρασμένο, το έχω πλήρως αναγνωρίσει ως πνευματικό έργο άλλου συγγραφέα και έχω αναφέρει ανελλιπώς το όνομά του και την πηγή προέλευσης.

Η μεταπτυχιακή φοιτήτρια,

Μπαρδάκη Βασιλική

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πίνακας περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	5
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ/ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ/ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ – ΟΡΙΣΜΟΙ	5
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ-ΕΛΛΑΔΑ	6
ΑΙΤΙΑ ΚΡΙΣΗΣ	9
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	13
ΜΝΗΜΟΝΙΑ.....	14
Πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας:.....	15
Δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητας:	16
Μνημόνιο 1 και τρίτο πακέτο μέτρων λιτότητας:.....	16
Μνημόνιο 2	18
Μνημόνιο 3	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	21
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΚΡΙΣΗΣ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	25
ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	25
Συνέπειες φαινομένου της ανεργίας	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	40
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας , θα πραγματοποιηθεί ανάλυση της οικονομικής κρίσης και της κοινωνικής ευημερίας της Ελλάδας κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη τα θεωρητικό και το εμπειρικό.

Αρχικά, θα αναλυθεί από θεωρητική σκοπιά η εικόνα της οικονομικής κρίσης που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια παραθέτοντας θεμελιώδη στοιχεία.

Εν συνεχεία, θα γίνει μια διαχρονική ανάλυση της πορείας των δεικτών που είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την οικονομία με επιμέρους χρήση τους σε τομείς όπως φτώχεια, ανεργία, υπογεννητικότητα κ.α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ/ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ/ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ –ΟΡΙΣΜΟΙ

Οικονομική κρίση νοείται το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία διακατέχεται από διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας.

Στο παρελθόν, ως οικονομική κρίση, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η ματαίωση των προσπαθειών των ανθρώπων στην οικονομική τους δραστηριότητα, όπως είναι η καταστροφή αγαθών ακόμα και από καιρικές συνθήκες. Μετά την βιομηχανία και την εξέλιξη της τεχνολογίας, η οικονομική κρίση σημαίνει παραγωγή ή ακόμα και την υπερπαραγωγή προϊόντων χωρίς ζήτηση. Το αγοραστικό κοινό δεν μπορεί να αγοράσει αυτά τα προϊόντα λόγω της μην ύπαρξης επαρκούς εισοδήματος είτε εξαιτίας της ανεργίας είτε οποιουδήποτε άλλου λόγου.

Με τον όρο οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη, όπως είναι οι τιμές, οι επενδύσεις, το εθνικό προϊόν και η απασχόληση.

Από τους βασικότερους δείκτες της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις των οποίων οι αυξομειώσεις επηρεάζουν και τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. Είναι γεγονός ότι κατά την περίοδο της κρίσης η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται διαρκώς σε συρρίκνωση.

Ως οικονομικές διακυμάνσεις θεωρούνται οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μία οικονομία. Ονομάζονται διαφορετικά κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι.

Η προέλευση της οικονομικής κρίσης:

Η προέλευση κάθε οικονομικής κρίσης, έχει διαφορετικά αίτια και επηρεάζεται από πάρα πολλούς διαφορετικούς παράγοντες ενώ εμφανίζεται διαφορετική ένταση αλλά και με διαφορετική μορφή. Ως κοινό χαρακτηριστικό όμως, όλες οι οικονομικές κρίσεις έχουν το αίσθημα της αβεβαιότητας, του κινδύνου, της ανασφάλειας και την μεταβολή στο τρόπο που λειτουργεί η αγορά.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ-ΕΛΛΑΔΑ

Το 2008 εμφανίστηκε το φαινόμενο της Παγκόσμιας Οικονομικής Κρίσης, που προκλήθηκε από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 σε τομείς της πραγματικής οικονομίας της διεθνούς κοινότητας.

Το 2009 το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης δεν άργησε να εμφανιστεί και στην χώρα μας. Μια οικονομική κρίση, που ήταν ανεξάρτητη από την Παγκόσμια οικονομία, μιας και δημιουργήθηκε ως συνέπεια ενός αντιπαραγωγικού μοντέλου οργάνωσης της ελληνικής οικονομίας που εφαρμόζεται εδώ και δεκαετίες, κυρίως από την μεταπολίτευση ως και σήμερα με την ύπαρξη επίπλαστων οικονομικών στοιχείων. Αναμφισβήτητα όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι η ελληνική κρίση δεν αποτελεί μέρος της κρίσης της Ευρωζώνης.

Ακόμα από το 2008 είχε τεθεί ως θέμα συζήτησης στο ελληνικό κοινοβούλιο ότι είναι πιθανόν να υπάρξει περίπτωση δυσκολιών δανεισμού του κράτους και ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θεωρώντας ότι έχει εξαπατηθεί από τις ελληνικές κυβερνήσεις θα υποδείξει στην Ελλάδα να προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προκειμένου να δανειστεί.

Το 2009 ήρθε στο φώς το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας που έκλεισε σε επίπεδα υψηλότερα από αυτά που θα έκαναν το χρέος βιώσιμο. Η ελληνική κυβέρνηση, μετά την αποκάλυψη αυτή, δεν μπορούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές προκειμένου να χρηματοδοτηθεί το τρέχον δημοσιονομικό έλλειμμα και η αναχρηματοδότηση του χρέους.

Ως συνέπεια αυτού ήταν ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών του ελληνικού δημοσίου. Το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε, δεν κατάφερε να ανατραπεί, παρά τις όποιες προσπάθειες της τότε κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και την επίτευξη μείωσης των επιτοκίων μέσω λήψης μέτρων για μείωση δαπανών. Έπειτα, η Ελλάδα κατέφυγε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό για εκείνη.

Τον Ιανουάριο του 2009 ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από Α σε Α- αυξάνοντας το κόστος δανεισμού της χώρας.

Το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξης του 15% για το 2009 σήμαινε ότι μέσα σε ένα χρόνο το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από περίπου 110% σε πάνω από 125% ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Αυτό συνέβη διότι λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, αλλά και άλλων παραγόντων, υπήρχε στασιμότητα του ΑΕΠ και ύφεση ήδη από το 2008. Ως εκ τούτου το ετήσιο έλλειμμα απλά προστίθετο στο χρέος. Ο παρονομαστής, το ΑΕΠ, ήταν πλέον στάσιμος. Οι δημοσιευμένοι κι άλλοι δείκτες όπως ακόμα και τα στοιχεία της ΤτΕ απεικόνιζαν ξεκάθαρα την έκταση του προβλήματος.

Με διαμορφωμένο ένα δυσάρεστο κλίμα στο εξωτερικό για την ελληνική οικονομία, ο τότε πρωθυπουργός, Κώστας Καραμανλής, που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία 152 βουλευτών, εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές στις 4 Οκτωβρίου 2009 λέγοντας, όπως αποδείχθηκε και αργότερα, την αλήθεια στον ελληνικό λαό για την οικονομική κατάσταση της χώρας. Για την απόφασή του αυτή κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του, πως με τις εκλογές είχε σκοπό να αποδράσει από την πολύ δύσκολη κατάσταση που διαμορφωνόταν. Τις εκλογές κέρδισε

το ΠΑΣΟΚ με στο σύνθημα «Λεφτά υπάρχουν» και με υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών στα όρια του πληθωρισμού.

Λίγες ημέρες αργότερα, οι υπηρεσίες της ΤτΕ συνέταξαν ένα κείμενο κατά το οποίο κατέληγαν στο συμπέρασμα ότι η παρούσα δημοσιονομική θέση της χώρας δεν είναι διατηρήσιμη. Προέβλεπαν ότι το δημόσιο έλλειμμα το 2009 θα κυμαινόταν μεταξύ του 12-14% έναντι του 5,9% που προέβλεπαν οι εκτιμήσεις της Eurostat.

Στις 20 Οκτώβρη του 2009 ανακοινώθηκε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 βρίσκεται στο 12,5% από 6% που το υπολογιζόταν και τελικά το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%. Δύο μέρες μετά ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε και αυτός την Ελλάδα από Α σε Α-.

Παρόλα αυτά η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθησυχάσει τις αγορές. Στο επόμενο διάστημα, προχώρησε στην εφαρμογή προεκλογικών της δεσμεύσεων σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, όπως για παράδειγμα η καταβολή του επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα. Συνεπώς, σ' ένα βαθμό, στις προεκλογικές δεσμεύσεις της κυβέρνησης ήταν και ο προϋπολογισμός για το 2010, που κατατέθηκε στη βουλή στις 20 Νοεμβρίου 2009, ο οποίος περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Ο προϋπολογισμός περιείχε επίσης μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.

Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη που αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκέμβρη ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+. Με την σειρά του ο οίκος Standard and Poor's προχώρησε στις 16 Δεκεμβρίου σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές. Ακολούθησε και τρίτη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, στις 23 Δεκεμβρίου, αυτήν τη φορά από τον οίκο Moody's.

Από τα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των spreads. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των δεκαετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες και στη συνέχεια ακολούθησε έντονα αυξητική πορεία ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010.

Στις 23 Απριλίου του 2010 , ο τότε πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου ανακοίνωσε την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης πραγματοποιήθηκε υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής και ακόμα πιο συγκεκριμένα μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών της χώρας αποφεύχθηκε μέσω της χρηματοδότησης από τον μηχανισμό στήριξης, κάτι το οποίο αν συνέβαινε θα είχε συνέπειες και για τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης.

Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν τον Μάιο του 2010. Παρά τα μέτρα αυτά , η ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε μία κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας. Απότοκο της ανισορροπίας αυτής ήταν η ψήφιση μεσοπρόθεσμου προγράμματος που περιλάμβανε νέα μέτρα και περικοπές.

Ας κάνουμε όμως, μια αναδρομή στο δημόσιο χρέος και τα αίτια της οικονομικής κρίσης από το 1974 μέχρι και σήμερα και ακόμα περισσότερο από το 2001, το οποίο διαμορφώνεται αυξητικά από το 100% στο 180% του ΑΕΠ , άλλοτε με αυξανόμενο άλλοτε με μειούμενο ΑΕΠ.

ΑΙΤΙΑ ΚΡΙΣΗΣ

Η ελληνική οικονομία, είναι γεγονός ότι μέχρι το 1974 διέθετε έναν περιορισμένο δημόσιο τομέα.

Το 1974 ξεκίνησε η περίοδος του δανεισμού, που θα οδηγούσε αργότερα στην γρήγορη διόγκωση του χρέους. Η οικονομία είχε

συνεχίσει να αναπτύσσεται μέχρι το 1979, αλλά προς το τέλος το 1979-1981 υπήρξε προσφυγή στον δανεισμό. Η εκτίναξη του χρέους έγινε την χρονική περίοδο 1980-1993, από το ΠΑΣΟΚ, με το ΑΕΠ από το 28,6% να αγγίζει το 111,6%. Το δημόσιο χρέος είναι δημιούργημα της δεκαετίας του 1980. Ενώ ταυτόχρονα την ίδια περίοδο το έλλειμμα ήταν υψηλό. Αξιωματούχοι της περιόδου εκείνης φαντάστηκαν ότι θα επετύγχαναν μέσω τεχνητής αύξησης της ζήτησης (παρερμηνεύοντας προφανώς τη θεωρία του Keynes), με γενναίες εισοδηματικές ενισχύσεις που προέρχονταν από δανεισμό προς επιλεγμένες ομάδες πολιτών, τους καλουμένους γενικώς και αορίστως «μη προνομιούχους». Ένα σύνθημα χωρίς να διαθέτει σαφές κοινωνικό περιεχόμενο, αλλά με εύρος φάσματος πελατειακής σκοπιμότητας.

Η εισοδηματική αυτή πολιτική είχε ως συνέπεια την ισοπέδωση της κλίμακας αμοιβής εργασίας και τον ευτελισμό των εννοιών όπως ήταν η «έφεση προς εργασία» και η «παραγωγικότητα της εργασίας». Ταυτόχρονα, έγινε ό,τι ήταν δυνατόν για να υποβαθμισθεί ο ρόλος της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας, ενώ αυξήθηκε υπέρμετρα ο αριθμός αλλά και η κομματική επιρροή των κρατικοδίαιτων εργαζομένων. Έτσι, με την πολιτική αυτή επόμενο ήταν να εξαρθρωθεί η παραγωγική δομή της χώρας. Συνεπώς, δεν είναι τυχαίο ότι στη διάρκεια της δεκαετίας αυτής η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 5,5% έναντι αύξησης 20,1% στην Ε.Ε.-15, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε μόλις κατά 6,8% έναντι αύξησης 26,5% στην Ε.Ε.-15, η ανεργία διογκώθηκε από 2,7% το 1980 σε 7,0% το 1990 από 5,8% σε 7,8% αντιστοίχως στην Ε.Ε.-15, η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, παρά τις αλλεπάλληλες υποτιμήσεις της δραχμής, κατέρρευσε και το έλλειμμα του Ισοζυγίου Πληρωμών παρουσίασε πρωτοφανή διεύρυνση.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 είχε πλέον καταστεί απόλυτα σαφές ότι το δημόσιο χρέος αποτελούσε την μέγιστη απειλή για την οικονομία της χώρας και γενικότερα για το οικονομικό μέλλον της νέας γενεάς Ελλήνων πολιτών που θα έπρεπε να «πληρώσουν» τον λογαριασμό των προηγούμενων γενεών. Συνεπώς, κάθε κυβέρνηση είχε υπέρτατο καθήκον να λάβει δραστικά μέτρα κατά της απειλής αυτής. Το έργο αυτό ανέλαβε να φέρει εις πέρας η κυβέρνηση της Ν.Δ. , από τον Απρίλιο του 1990 μέχρι και τον Οκτώβριο του 1993, παρά το υψηλό πολιτικό κόστος και τις βίαιες αντιδράσεις του κρατικοδίαιτου συνδικαλισμού. Η σχετική προσπάθεια απέδωσε τα μέγιστα, αλλά τα αποτελέσματα καθυστέρησαν να εμφανιστούν.

Η πρόοδος που σημειώθηκε κατά το διάστημα αυτό, υπήρξε εντυπωσιακή, όπως αποδεικνύεται από τις εξελίξεις δύο βασικών

δημοσιονομικών μεγεθών: της αναστροφή του πρωτογενούς αποτελέσματος του Γενικού Κρατικού Προϋπολογισμού από έλλειμμα σε πλεόνασμα και του σταδιακού περιορισμού της αυξητικής επίδρασης και εν συνεχεία, της μεταστροφής του αποτελέσματος ενδοκυβερνητικών συναλλαγών σε παράγοντα μειωτικό για το Δημόσιο Χρέος.

Η αναγκαιότητα της ικανοποίησης των κριτηρίων σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ, οδήγησε την οικονομία της χώρας, μετά το 1993, στην επίτευξη μεγαλύτερων ρυθμών ανάπτυξης. Απότοκο αυτού, ήταν η μείωση του χρέους ελαφρά ως ποσοστό του ΑΕΠ και το έλλειμμα είχε εικονική πτώση, μέχρι το 1999 κάτω από 3%, καθιστώντας τελικά την Ελλάδα μέλος της ΟΝΕ. Στη συνέχεια όμως, αποκαλύφθηκε ότι οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν ν εκείνη την χρονική περίοδο οφείλονταν και σε αποκρύψεις δανείων και ελλειμμάτων, μια πρακτική που ονομαστική δημιουργική λογιστική.

Η εμφάνιση του δημόσιου χρέους με το πραγματικό του μέγεθος, φαίνεται να αφύπνισε και να ανησύχησε την επανελθούσα, μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου 1993, κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

Ο τότε πρωθυπουργός αναγνώριζε τη δυσχερή θέση στην οποία είχε περιέλθει η ελληνική οικονομία και, ταυτόχρονα, εξέφραζε την απόφαση της κυβέρνησής του να συνεχίσει την πολιτική δημοσιονομικής περισυλλογής, την οποία είχε εγκαινιάσει η απελθούσα κυβέρνηση της Ν.Δ. Πέραν όμως αυτού, τη συνέχιση της πολιτικής αυτής επιβλήθηκε και η προετοιμασία εισόδου της χώρας στην ΟΝΕ, ως επιτακτική ανάγκη ικανοποίησης των κριτηρίων της Συνθήκης του Μάαστριχτ, μεταξύ των οποίων ήταν και η σταδιακή υποχώρηση του ύψους του δημόσιου χρέους.

Το 2004 πραγματοποιήθηκε οικονομική απογραφή έπειτα από πίεση που δέχθηκε η χώρα από την Eurostat. Η απογραφή αυτή, έφερε στην επιφάνεια αποκρύψεις δαπανών προηγούμενων κυβερνήσεων, με αποτέλεσμα την αναθεώρηση των ελλειμμάτων προηγούμενων ετών προς τα πάνω. Η αξιοπιστία της χώρας, όπως ήταν φυσικό με όσα είχαν προηγηθεί, κλονίστηκε και οδηγήθηκε σε τριετή επιτήρηση από την Ε.Ε. Η Eurostat, την ίδια χρονική περίοδο προχώρησε σε έλεγχο παλαιότερων

ελλειμμάτων της Ελλάδας, μέσω των οποίων ανακαλύφθηκε ότι η χώρα δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια της συνθήκης του Μάαστριχτ , μιας και την κρισιμότερη χρονιά το 1999 ,είχε έλλειμμα που ξεπερνούσε το 3%.

Την τριετία 2004-2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνεται ενώ σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξάνεται κατά 12-15 δισ. τον χρόνο. Από το φθινόπωρο του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα άλλα και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο ύψος 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δισ. ευρώ), ένα χρόνο αργότερα, το 2007 άγγιξε το 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δισ. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δισ ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δισ. ευρώ). Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ.

Στην Ελλάδα για πολλές δεκαετίες λειτουργούσε ένα αντιπαραγωγικό μοντέλο οργάνωσης της οικονομίας με πολλές δομικές αδυναμίες, όπως είναι ο δημόσιος τομέας , το μη βιώσιμο ασφαλιστικό σύστημα , η επιχειρηματική εσωστρέφεια, που συνεπάγεται χαμηλό ποσοστό εξαγωγών στο ΑΕΠ και είναι προσανατολισμένη στην εγχώρια αγορά που ως απότοκο αυτής είναι η ανισορροπία στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών. Επιπλέον, η λανθασμένη δόμηση του πρωτογενούς τομέα ήταν ένας καθοριστικός παράγοντας που οδήγησε στην οικονομική κρίση.

Όλα αυτά τα δομικά προβλήματα οδηγούσαν στα συνεχή δημοσιονομικά ελλείμματα, την αύξηση των ποσοστών ανεργίας, την μείωση εθνικής αποταμίευσης και την μη προσέγγιση ξένων επενδυτών στην Ελλάδα.

Η αγοραστική δύναμη των Ελλήνων πολιτών κατά την περίοδο 2001-2008 διαρκώς μεγάλωνε με αποτέλεσμα να αυξηθεί κατά 15%. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ από 18.100 που ήταν το 2005 , το 2008 άγγιζε τις 21.800. Η πραγματική κατάσταση της οικονομίας της Ελλάδας ήρθε στην επιφάνεια το 2009, μέχρι τότε όλα τα στοιχεία ήταν επίπλαστα, δημιουργώντας μια εικονική πραγματικότητα. Οι Έλληνες ζούσαν με δανεικά, όσο μεγάλωνε το κατά κεφαλήν εισόδημα, τόσο το δημόσιο

χρέος διογκωνόταν με αποτέλεσμα να ξεπεράσει το 175% του ΑΕΠ. Η καταναλωτική συμπεριφορά των πολιτών, οδηγούσε σε ένα εμπορικό ισοζύγιο που γινόταν διαρκώς ελλειμματικό. Η παραγωγική βάση της χώρας ήταν μηδενική.

Τα προηγούμενα χρόνια καταναλώθηκαν χρήματα των ασφαλιστικών ταμείων, παραμερίζοντας το μέλλον των υπόλοιπων γενεών. Οι αγροτικές επιδοτήσεις αντί να συμβάλλουν στην βελτίωση των συνθηκών παραγωγής των καλλιεργειών που θα συνέβαλε προκειμένου να αναπτυχθεί η αγροτική οικονομία, χρησιμοποιήθηκαν στην αγορά καταναλωτικών προϊόντων. Η ευκαιρία των δισεκατομμυρίων που έλαβε η Ελλάδα από τα κοινοτικά ταμεία σε συνδυασμό με τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, συνέβαλαν στην αλλαγή του οικονομικού μοντέλου προσανατολίζοντας το στην κατανάλωση. Η φοροδιαφυγή γινόταν ολοένα και από περισσότερους πολίτες μιας και ήταν πολλές φορές ανεκτή και από την κρατική μηχανή. Με τον τρόπο αυτό, περιθωριοποιήθηκε η υγιής επιχειρηματική δράση και ενθαρρύνθηκε η αδιαφάνεια.

Το πολιτικό σύστημα δεν είχε ούτε τη δυναμική αλλά ούτε και την θέληση που χρειαζόταν προκειμένου να περιθωριοποιήσουν τα οικονομικά συμφέροντα που δεν επιθυμούσαν την αλλαγή. Η είσοδος της Ελλάδας στην ευρωζώνη θα ήταν ευκαιρία να οικοδομηθούν ισχυροί θεσμοί και να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα χαμηλά επιτόκια. Παρόλα αυτά όμως με την είσοδο της χώρας στο ευρώ, άλλαξε και το οικονομικό μοντέλο από παραγωγικό σε καταναλωτικό.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Οι αιτίες αυτές και πολλές ακόμη είχαν ως αποτέλεσμα να οδηγηθεί η χώρα να στο αδιέξοδο της οικονομικής κρίσης, να καταρρεύσει το κοινωνικό κράτος, να αυξηθεί η ανεργία, να ελαχιστοποιηθούν οι ξένες επενδύσεις, να μειωθεί το ΑΕΠ, να κλονιστεί το τραπεζικό σύστημα και να επιβληθούν για πρώτη φορά τα capital controls, να χαθούν τα ασφαλιστικά και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα και να υποχωρήσει δραματικά η αγοραστική δυναμική των πολιτών.

Η εποχή πριν την κρίση γέννησε την κρίση.

MNHMONIA

Το 2010, η τότε ελληνική κυβέρνηση, ανεύθυνα, χωρίς σχέδιο και ουσιαστική διαπραγμάτευση, έβαλε πρώτα αριθμητικούς δημοσιονομικούς στόχους και μετέπειτα ασχολήθηκε με τη διαμόρφωση του μείγματος των μέτρων για την επίτευξή τους. Δεν υπήρξε ουσιαστική ενασχόληση με την ουσία του προβλήματος που ήταν το στρεβλό της πρότυπο που θα ήταν αναγκαίο να αλλάξει προκειμένου να κερδίσει η οικονομία την ανταγωνιστικότητα της και έτσι να ανταποκριθεί η χώρα στις επιταγές των στόχων της. Δεν υπήρξε πρόγραμμα για να μειωθούν οι κρατικές δαπάνες και ακόμα και του ίδιου του κράτους, ούτε με τις μεταρρυθμίσεις που θα ήταν ανάσα για την οικονομία. Το κράτος αντί

αυτών, επέβαλε βαριά φορολογία σε ιδιώτες και επιχειρήσεις, αλλά και σε συνταξιούχους και μισθωτούς.

Στις 3 Μαΐου 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε 80 δισεκατομμύρια ευρώ από τις υπόλοιπες δεκαπέντε χώρες του Ευρώ και 30 δισεκατομμύρια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Την αίτηση αυτή την συνόδευσαν 3 συνημμένα μνημόνια:

1. Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ),
2. Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ) και
3. Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΣΠΟΠ).

Υπογράφοντες για την ελληνική πλευρά ήταν ο Υπουργός Οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου και ο Πρόεδρος της Τράπεζας της Ελλάδος Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε «Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης» με τις χώρες του Ευρώ και «Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας» με το ΔΝΤ.

Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά εν συντομία "Μνημόνιο".

Στη συνέχεια σχηματίστηκε μια ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

Πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας:

Στα τέλη του Ιανουαρίου του 2010, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Γεώργιος Παπανδρέου βρισκόταν στο Νταβός της Ελβετίας για το ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Στη διάρκειά του φόρουμ, δέχτηκε έντονες πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Λίγο μετά την επιστροφή του από το Νταβός, η κυβέρνηση ανακοίνωσε στις 9

Φεβρουαρίου μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιελάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών και οδοιοπορικών. Η ανακοίνωση προκάλεσε αντιδράσεις και μία πανελλαδική απεργία της ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου.

Δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητας:

Στο επόμενο διάστημα άρχισε να αναφέρεται έντονα το ενδεχόμενο της στάσης πληρωμών. Για την αποφυγή του ενδεχομένου η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα. Τα οικονομικά μέτρα που λήφθηκαν ήταν:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους (ήδη υπάρχοντες) φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα (είχαν καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του 2003), ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν αντιδράσεις και έγιναν μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις.

Μνημόνιο 1 και τρίτο πακέτο μέτρων λιτότητας:

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές παρά την λήψη των μέτρων, με αποτέλεσμα ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23

Απριλίου από τον πρωθυπουργό ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο Καστελόριζο.

Η Ελλάδα προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ, για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επίσης, το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Στην ανακοίνωση των μέτρων αυτών δημιουργήθηκε μια πανελλαδική απεργία και μια ογκωδέστατη διαδήλωση στις 5 Μαΐου, η οποία σκιάστηκε από τον θάνατο τριών ανθρώπων. Ανάμεσά τους μία έγκυος εργαζόμενη, από βρήκε τραγικό θάνατο από πυρκαγιά που ξέσπασε στην τράπεζα Μαρφίν επί της Σταδίου. Το μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από τη βουλή την επόμενη μέρα, στις 6 Μαΐου. Υπέρ ψήφισαν 172 βουλευτές.

Η πρώτη δανειακή σύμβαση εγκρίθηκε από το ΔΝΤ σε μία έντονη συνεδρίαση του συμβουλίου διευθυντών του στις 9 Μαΐου. Περίπου ένα

στα τρία μέλη του συμβουλίου, που εκπροσωπούσαν περίπου 40 μη-Ευρωπαϊκές χώρες της Μέσης Ανατολής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής, με την απρόσμενη συνδρομή της Ελβετίας, προέβαλαν ενστάσεις αναφορικά με το πρόγραμμα διάσωσης, το οποίο ισχυρίστηκαν ότι θα αποδεικνυόταν "κακοσχεδιασμένο και μη βιώσιμο" και θα αποτύγχανε, αν δεν αναλάμβαναν μέρος του βάρους οι πιστωτές με μια αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους προς τον ιδιωτικό τομέα.

Για να μπορέσει να εγκριθεί η συμμετοχή του ΔΝΤ στο ελληνικό πρόγραμμα, άλλαξαν τα κριτήρια κατ' εξαίρεσιν πρόσβασης ενός κράτους σε δανεισμό από το ΔΝΤ. Σύμφωνα με το μέχρι τότε ισχύον πλαίσιο έπρεπε να προηγηθεί αναδιάρθρωση χρέους του για να μπορέσει το ΔΝΤ να συνεισφέρει 30 από τα 110 δις δανεισμού που απαιτούνταν για το πρόγραμμα, επομένως εξαιρέθηκαν κράτη, τα οικονομικά προβλήματα των οποίων θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τη σταθερότητα του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η θέσπιση της εξαίρεσης αυτής κρίθηκε αργότερα αναποτελεσματική και καταργήθηκε το 2016.

Μνημόνιο 2

Τον Φεβρουάριο του 2010, με 199 "ναι" υπερψηφίστηκε το Μνημόνιο 2 και το PSI. Στην ψηφοφορία στη Βουλή πήραν μέρος 278 βουλευτές.

Αναλυτικότερα:

Μειώσεις στις συντάξεις

- Νόμος πλαίσιο για τα επικουρικά ταμεία με στόχο τη μείωση της ασφαλιστικής δαπάνης κατά 0,4% του ΑΕΠ (600 εκ. ευρώ μείωση). Το μέτρο εξειδικεύεται σε μειώσεις 15% των κυρίων ταμείων ασφάλισης ΔΕΗ, ΟΤΕ, Τράπεζες και 7% μειώσεις στο ΝΑΤ.
- Επανεξέταση στα τέλη Ιουνίου των ταμείων που έχουν περιοδικές εφάπαξ καταβολές.
- Σύστημα συλλογής ασφαλιστικών εισφορών. Αναθεώρηση της μεθόδου συλλογής εισφορών. Ολοκλήρωση προγράμματος έως

Σεπτέμβριο 2012. Από το Μάρτιο 2012 ενοποίηση είσπραξης ασφαλιστικών εισφορών και φόρων και ενοποίηση ελέγχου καταβολής φόρων και ασφαλιστικών εισφορών.

Μείωση βασικού μισθού

- Μείωση του κατά 22% σε όλα τα επίπεδα.
- Πάγωμα του κατώτατου στα επίπεδα που θα διαμορφωθούν μετά τη μείωση έως το πέρας της προγραμματικής περιόδου.
- Επιπρόσθετη μείωση κατά 10% για τους νέους (έως 25 ετών).

Ψαλίδι στα επιδόματα

Μέτρα για διακοπές προγραμμάτων και εισοδηματικό όριο για την παροχή επιδομάτων με στόχο την εξοικονόμηση ποσού ύψους 1,5% του ΑΕΠ, για την περίοδο ισχύος του προγράμματος (2013-2015).

Σαρωτικές ανατροπές στα εργασιακά

- Μέγιστη διάρκεια συλλογικών συμβάσεων τρία χρόνια.
- Μετενέργεια: μείωση του χρόνου της από έξι μήνες σε τρεις.
- Στο βαθμό που δεν υπάρξει νέα συλλογική σύμβαση εντός τριών μηνών ως βάση θεωρείται ο βασικός μισθός της ΕΓΣΣΕ.
- Διατηρούνται γενικά επιδόματα όπως: θέσης, παιδιών, εκπαίδευσης, επικινδυνότητας. Αυτά διατηρούνται έως τη σύναψη νέας συμφωνίας.

Μνημόνιο 3

Εγκρίθηκε με 222 ψήφους υπέρ , το νομοσχέδιο για τη συμφωνία με τους εταίρους.

Επίσημα το τρίτο μνημόνιο, ονομάζεται "Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης". Η γενική κατεύθυνση των μέτρων είναι:

- απελευθέρωση της αγοράς και μείωση συντεχνιακών ρυθμίσεων
- αύξηση της φορολογίας
- αύξηση συνταξιοδοτικών ορίων

- εκσυγχρονισμός στο Δημόσιο και το δικαστικό σύστημα
- ιδιωτικοποιήσεις.

Αναμφισβήτητα, η ψήφιση των παραπάνω μνημονίων άλλαξε ριζικά τις ζωές των Ελλήνων. Τα μέτρα ήταν όλο και πιο δυσβάσταχτα για τους πολίτες της χώρας. Οι θυσίες των πολιτών για την έξοδο της χώρας από την κρίση δεν έχουν τελειωμό.

Η λέξη «μνημόνιο» για τους Έλληνες έγινε ο καθημερινός τους εφιάλτης. Από την μια ημέρα στην άλλη η ζωή όλων άλλαξε. Η λεγόμενη μεσαία τάξη συρρικνώθηκε δραματικά οδηγώντας όλο και περισσότερους στα όρια της φτώχειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΚΡΙΣΗΣ

Με την ευρύτερη έννοια ο όρος ευημερία σημαίνει ευμάρεια, δηλαδή ευζωία, άνετη διαβίωση. Πιο συγκεκριμένα όμως νόημα ο όρος είναι περισσότερο κοινωνικοοικονομικός και αναφέρεται στην άνεση, ή τη βελτίωση, των συνθηκών ζωής μιας κοινωνίας σε συνάρτηση του εισοδήματος και στο μέτρο που συνθήκες επηρεάζουν αυτή, όπως εν προκειμένω μπορεί να είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόζεται από την τοπική κυβέρνηση, ή από ιδιωτικές επιχειρήσεις, ή και ακόμα από εθελοντικές οργανώσεις.

Έτσι υπό τη στενότερη αυτή έννοια απαντάται ο όρος σε εκφράσεις όπως: κράτος ευημερίας, οικονομική της ευημερίας, βιομηχανική ευημερία.

Η καθοδική σπείρα στην οικονομική και κοινωνική ζωή δεν θα μπορούσε να μην προκαλέσει σοβαρά πλήγματα στο κοινωνικό κράτος. Η ανάταξη αυτών συνιστά πολιτικό μέγεθος πρωτεύουσας σημασίας επειδή ακριβώς συνδέεται με την υγεία και την ευημερία του ελληνικού πληθυσμού. Επίσης, αποτελεί σοβαρή συνιστώσα της οικονομικής ζωής και της απασχόλησης και ακόμη προϋπόθεση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Πλην των άλλων, συγκροτεί μηχανισμό νομιμοποίησης και συναίνεσης της πολιτικής και κοινωνικής τάξης. Οι διαπιστώσεις αυτές ερμηνεύουν –εν τινι μέτρω- τη σφοδρότητα των πολιτικών αντιπαραθέσεων σχετικά με τις πολιτικές πάνω στην υγεία της χώρα μας αλλά και διεθνώς.

Είναι προφανές ότι ο υγειονομικός τομέας στη χώρα μας διέρχεται σοβαρή κρίση, εξαιτίας της δραματικής μείωσης των ανθρώπινων, οικονομικών και τεχνολογικών πόρων και της δυσμενούς επίπτωσης των ατελέσφορων «μνημονιακών» μεταρρυθμίσεων. Όμως οι διαδικασίες ανάταξης απαιτούν τεκμηριωμένο τεχνικό σχέδιο, πολιτική δέσμευση, καθώς και κοινωνική συναίνεση. Κυρίως, όμως, προϋποθέτουν ένα έγκυρο και πειστικό αφήγημα πολιτικής που βασίζεται στα ευρήματα της διεθνούς πρακτικής και στα εμπειρικά τεκμήρια, επί των οποίων μπορεί να συγκροτηθεί ένα σχέδιο ουσιαστικών διαρθρωτικών αλλαγών.

Παρά ταύτα, μια αξιόπιστη διάγνωση είναι αναγκαία ώστε να αναδειχθούν πλήρως οι προϋποθέσεις ανασυγκρότησης του υγειονομικού τομέα. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι προφανές ότι οι επιπτώσεις στο επίπεδο υγείας του πληθυσμού όπως οι δείκτες νοσηρότητας και θνησιμότητας δεν επιβεβαιώνουν απόλυτα τις αρχικές δυσμενέστες προβλέψεις. Οι παρατηρούμενες μεταβολές είναι οριακές, με κύριο χαρακτηριστικό τη συνεχιζόμενη επιβράδυνση της βελτίωσης του επιπέδου υγείας. Η ελαφρά μείωση της αυτοεκτίμησης του επιπέδου υγείας, καθώς επίσης η διακύμανση με αυξομειώσεις της βρεφικής θνησιμότητας που δείχνουν τα σχετικά ευρήματα, δεν δύνανται επί του παρόντος να αξιολογηθούν ως στατιστικά σημαντικές.

Αντιθέτως, ευρήματα της περιόδου ανάμεσα στο 2008 και 2015, τα οποία σχετίζονται με την αύξηση του επιπολασμού του σακχαρώδους διαβήτη (από 7,9% σε 9,2%), της κατάθλιψης (2,6% και 4,7% αντιστοίχως) και της ισχαιμικής καρδιοπάθειας (1,4% και 2,1% επίσης), που συνδέονται μερικώς με το άγχος και την απώλεια της εργασίας ή την επαπειλούμενη εργασία, εμφανίζουν αυξητική τάση. Σχετίζονται, επίσης, με την πτώση του επιπέδου ευημερίας, πράγμα το οποίο καθίσταται εμφανές σε μεγάλο αριθμό νοικοκυριών είτε από τα χρέη, είτε από τον δανεισμό, ή τη δυσκολία διαχείρισης και κατανομής του οικογενειακού προϋπολογισμού και εξυπηρέτησης των οικιακών λογαριασμών. Δεδομένου ότι το 35,7% των νοικοκυριών ευρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, το 39,9% αναφέρει ότι υφίσταται υλικές στερήσεις, ενώ το 19,6% δεν έχει ανεκτές συνθήκες στέγασης και το 20,4% ικανοποιητικής διατροφής, η έκταση και η ένταση των κοινωνικών παραγόντων κινδύνου για την κατάσταση υγείας του πληθυσμού μεγεθύνονται και ενδεχομένως να έχουν αρνητικές συνέπειες στη μεσομακροπρόθεσμη προοπτική.

Όμως τα πλήγματα της κρίσης κατανέμονται διαφορετικά στην κοινωνική κλιμάκωση εις βάρος αυτών που έχουν χαμηλή εκπαίδευση,

μικρό εισόδημα, στους φτωχούς, στους ανέργους και στους ηλικιωμένους με χρόνια προβλήματα υγείας. Λόγω της μεγάλης μείωσης των εισροών αλλά και των εισοδημάτων των νοικοκυριών, τα εμπόδια πρόσβασης έχουν και οικονομικό χαρακτήρα και οι ανεκπλήρωτες ανάγκες υγείας (24,9% του συνόλου του πληθυσμού) διευρύνουν τις ανισότητες σε όρους ανισοτιμίας, ίση πρόσβαση για ίση ανάγκη.

Προδήλως τα σχετικά τεκμήρια καταμαρτυρούν την ενδημική κατάσταση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων στην υγεία και τον «ταξικό» χαρακτήρα αυτής που παραμένει ανθεκτικός (παρά τη σχετική πτώση της ποιότητας και την αύξηση του κόστους χρόνου).

Εν κατακλείδι, το πραγματικό δίλημμα στον υγειονομικό τομέα συνοψίζεται ανάμεσα στη λιτότητα των «μνημονιακών» πολιτικών και την αποδοτικότητα των διαρθρωτικών αλλαγών. Η απάντηση στο δίλημμα αυτό συνδέεται ισχυρά με τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη του υγειονομικού τομέα.

Το 2005, η Ελλάδα κατείχε την 34η θέση όσον αφορά τον Δείκτη Κοινωνικής Ευημερίας. Πρώτη μεταξύ των 68 κορυφαίων χωρών αναδεικνύεται η Νορβηγία καθώς εμφανίζει άριστες επιδόσεις όσον αφορά στην πρόσβαση στο νερό και υγιεινή, βασική εκπαίδευση και παρέχει στους πολίτες της αυξημένες ελευθερίες. Παράλληλα εμφανίζει κάτι που δεν συμβαίνει με όλες τις χώρες που κατατάσσονται ψηλά, υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, λόγω της αυτάρκειας σε φυσικούς πόρους. Από την άλλη χώρες με φυσικό πλούτο όπως το Κουβέιτ (47η θέση) και η Αγκόλα (κάτω από την 68η θέση) με φυσικές πηγές πλούτου δεν εμφανίζουν υψηλό τον Δείκτη Κοινωνικής Ευημερίας, λόγω της ανισοκατανομής του πλούτου. Ουρουγουάη (24), Χιλή (26) και Πολωνία (27) βρίσκονται υψηλότερα στην κατάταξη σε σχέση με την Ελλάδα, όπως επίσης και η Σλοβακία (25) και η Εσθονία (23).

Σε μια Ελλάδα που θα παράγει πλούτο με στόχο την ευημερία του συνόλου της κοινωνίας και όχι προς όφελος των λίγων ή των αριθμών. Αυτό που έχουμε σήμερα μπροστά μας είναι μια άλυτη «εξίσωση» τα δεδομένα της οποίας είναι λίγο - πολύ γνωστά σε όλους. Ζούμε σε μια χώρα όπου τα επίσημα στοιχεία μιλούν για ανεργία στο 24.4% (Δ' Τρίμηνο 2015) η οποία στις ηλικίες 25-29 φτάνει το 37.4%. Παράλληλα, οι εργαζόμενοι της χώρας απασχολούνται κατά 73% στον τριτογενή τομέα ενώ μόλις το 27% απασχολείται στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της παραγωγής, της μεταποίησης, των κατασκευών και της

βιομηχανίας. Από τα 11 εκατομμύρια των κατοίκων της χώρας, περίπου 3.500.000 εργάζονται (εκ των οποίων το 9,4% με μερική απασχόληση), 1.200.000 είναι άνεργοι και 2.500.000 είναι συνταξιούχοι (στοιχεία 2015). Ο ΑΕΠ μας το 2015 συνέχισε την καθοδική του πορεία στα 176 δισ. ευρώ ενώ τα συνολικά δηλωθέντα εισοδήματα για το ίδιο έτος βυθίστηκαν στα 73.9 δισ. ευρώ. Σε μια εξίσωση που δεν βγαίνει, η μόνη λύση είναι να αλλάξεις τα δεδομένα. Η Ελλάδα σήμερα παράγει. Όχι στο ποσοστό που θα θέλαμε ή όσο πραγματικά μπορούμε, αλλά παράγει.

Όσοι απέμειναν να επιχειρούν κόντρα στην κρίση και το δυσμενές επιχειρηματικό περιβάλλον πρέπει να στηριχτούν, όχι για να συνεχίσουν να επιβιώνουν, αλλά για να αναπτυχθούν πάνω σε στέρεες βάσεις, δημιουργώντας πλούτο, νέες θέσεις εργασίας και εισόδημα για τους πολίτες, έσοδα για το κράτος και τα ταμεία. Η ανάπτυξη αυτή δεν μπορεί και δεν πρέπει να γίνει στην τύχη.

Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα από την μεταπολίτευση μέχρι και σήμερα αμφισβητούνται μιας και εκτόξευσαν το δημόσιο χρέος , δεν κατάφεραν να εκσυγχρονίσουν την οικονομία , το κράτος και απαξίωσαν την παιδεία.

Έτσι προκλήθηκε η λεγόμενη κρίση αξιών στην κοινωνία , την διαφθορά που υπέθαλψαν , την αναξιοπιστία των θεσμών, αδυναμία διασφάλισης κοινωνικής δικαιοσύνης.

Αναμφισβήτητα, η κοινωνία έχει ανάγκη από μια νέα πολιτική η οποία θα διακατέχεται από όραμα και ελπίδα. Η κοινωνική ευημερία πρέπει να στοχεύει στο πλήθος της κοινωνίας και να αφουγκράζεται αυτή.

Η κοινωνική ευημερία για το σύνολο των πολιτών προϋποθέτει την διασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων από το κράτος. Αυτά θα μπορούν να διασφαλιστούν από το κράτος όταν το κράτος διέπεται από δημοκρατικές αρχές.

Το κράτος πρέπει να διαχωρίζει το ρόλο του από την οικονομική λειτουργία και να υπακούει την ελεύθερη οικονομία. Η παρέμβαση του θα πρέπει να γίνεται μόνο όταν υπάρχουν αδικαιολόγητες στρεβλώσεις εις βάρος των πολιτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Η οικονομική κρίση μαστίζει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια με τις επιπτώσεις της να είναι φανερές στην καθημερινότητα των πολιτών της. Οι δείκτες της ανεργίας , της υπογεννητικότητας , της φτώχειας , της μετανάστευσης είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την οικονομία της και κατά συνέπεια επηρεάζονται από αυτή.

Η σύνδεση αυτή, αποδεικνύεται και από τις μεταβολές των αριθμοδεικτών αυτών , κυρίως από το 2009 και έπειτα.

Παρατηρούμε όμως, ότι η ανεργία , η υπογεννητικότητα , η φτώχεια και η μετανάστευση συσχετίζονται λειτουργώντας οι μεταβολές τους και ως ντόμινο.

Παρακάτω, με την χρήση των πινάκων για την χρονική περίοδο αυτή, θα κατανοήσουμε και εμπειρικά την οικονομική κατάσταση της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Ο πίνακας 1, αφορά την απογραφή του πληθυσμού της Ελλάδας τις χρονιές 1991, 2001 και 2011.

Από το 1991 μέχρι το 2001 , παρατηρούμε την αύξηση του πληθυσμού της χώρας. Η ανοδική πορεία του πληθυσμού δεν συνεχίστηκε όμως και την επόμενη δεκαετία.

Η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης και η αβεβαιότητα που επικρατεί , μείωσαν τις γεννήσεις στην χώρα. Ο πληθυσμός της χώρας μειώνεται σταδιακά από το 2011.

Η υπογεννητικότητα, αποτελούσε και αποτελεί ένα χρόνιο πρόβλημα για την Ελλάδα. Ο μέσος όρος ολικής γονιμότητας , δηλαδή παιδιών ανά ζευγάρι είναι 1,3 , ενώ στην υπόλοιπη Ευρώπη είναι 1,49.

Αξίζει ακόμα να σημειωθεί, ότι για να υπάρξει σταθερή διατήρηση του πληθυσμού μιας χώρας , πρέπει ο δείκτης γονιμότητας να είναι 2,1.

Οι αιτίες που οδηγούν στην υπογεννητικότητα είναι πολλές. Η αδυσώπητη οικονομική κρίση που μαστίζει την ελληνική κοινωνία, η υψηλή ανεργία των νέων και η παρεπόμενη δυσκολία τους να δημιουργήσουν οικογένεια, είναι σαφώς από τις κυριότερες αιτίες υπογεννητικότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι πολλά νέα ζευγάρια παραμένουν για χρόνια σε σχέση, χωρίς να έχουν την οικονομική δυνατότητα να παντρευτούν και να φέρουν στον κόσμο παιδιά. Ο μέσος όρος ηλικίας γάμου και τεκνοποίησης αυξάνεται και έτσι τα περιθώρια γονιμότητας μικραίνουν.

Επιπλέον, δεν πρέπει να ξεχνάμε, την ραγδαία, ένεκα της οικονομικής κρίσης μετανάστευση στο εξωτερικό. Πάνω από 400.000 Έλληνες μετανάστευσαν σε μία πενταετία στο εξωτερικό.

Ο καταναλωτισμός ανέβασε το κόστος διαβίωσης αισθητά, και έτσι τα παιδιά έχουν περισσότερα έξοδα.

Τέλος από τα αίτια της υπογεννητικότητας δεν θα μπορούσαν να μην συμπεριληφθούν και τα παθολογικά αίτια π.χ δυσκολία στην τεκνοποίηση λόγω καταχρήσεων(αλκοόλ, κάπνισμα, παχυσαρκία κλπ.)

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η οικονομική κρίση είναι απόλυτα συνυφασμένη με την υπογεννητικότητα της χώρας και παρατίθενται πιθανές λύσεις αυτού του προβλήματος.

Αρχικά, παρά την ήδη διαμορφωμένη οικονομική κατάσταση, είναι αδήριτη ανάγκη να δοθούν κίνητρα προκειμένου τα ζευγάρια να αποκτούν τουλάχιστον δύο παιδιά.

Ως κίνητρο θα μπορούσε να ήταν η παροχή αυξημένου αφορολόγητο ορίου σε οικογένειες που θα αποκτούν από δύο παιδιά και πάνω , κάτι το οποίο θα προσαυξάνεται ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών.

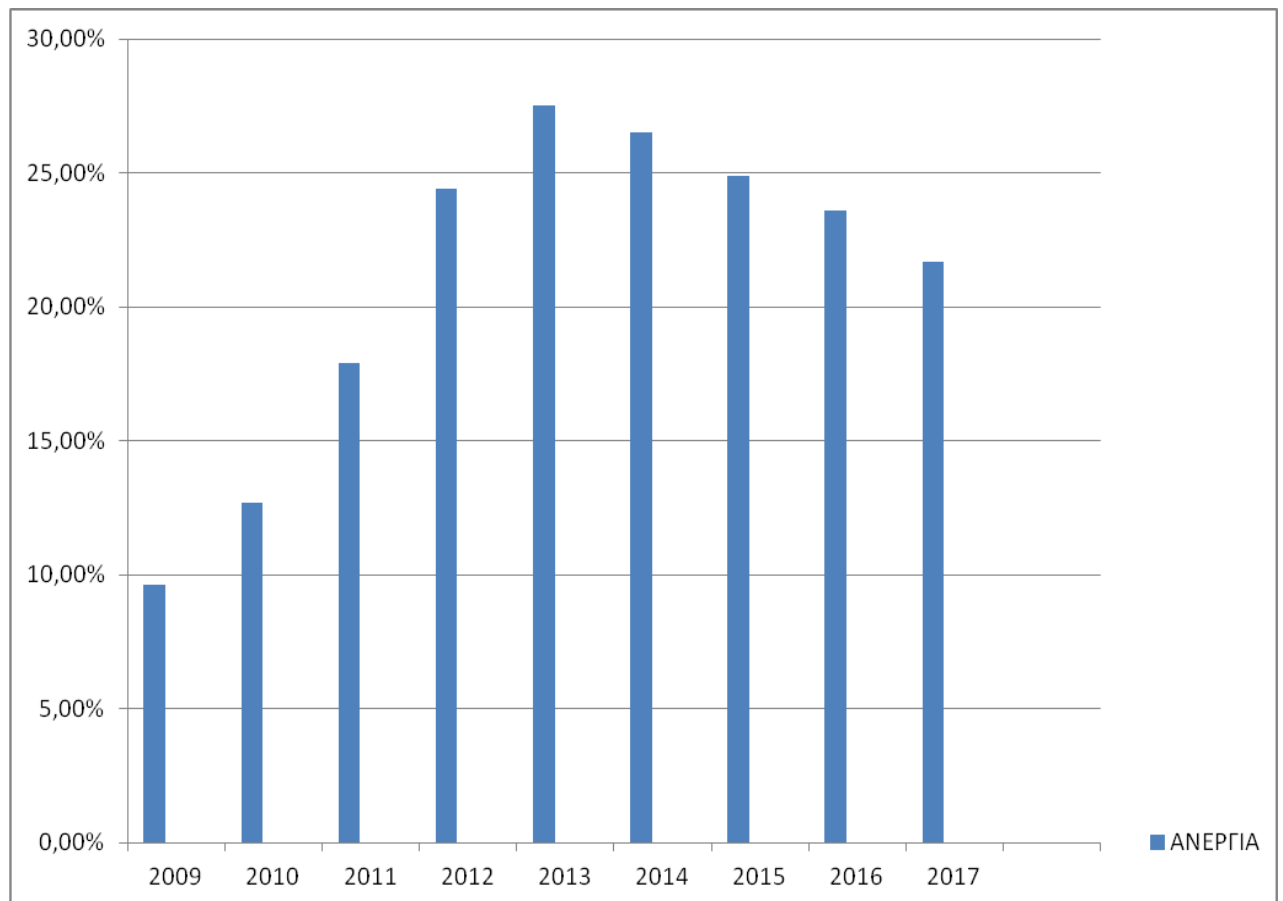
Ένα άλλο κίνητρο θα μπορούσε να είναι τα χαμηλότοκα και με ευκολίες πληρωμής δάνεια από τις τράπεζες σε νέες οικογένειες

προκειμένου να αγοράσουν την πρώτη κατοικία σε περίπτωση που δεν έχουν.

Επιπρόσθετα, χρειάζεται ίδρυση περισσότερων βρεφονηπιακών σταθμών για να μπορούν οι εργαζόμενες γυναίκες κατά την διάρκεια της εργασίας τους να διασφαλίζουν την φύλαξη των παιδιών τους.

Κοινοποίηση και δημοσίευση του εν λόγω προβλήματος υπογεννητικότητας στους συμπατριώτες μας, και ενίσχυση του θεσμού της οικογενείας, μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Στον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε την εκτόξευση της ανεργίας από το 2009 και έπειτα.

Η ανεργία είναι η κατάσταση ενός ατόμου, που, ενώ είναι ικανό, πρόθυμο και διαθέσιμο να απασχοληθεί, δεν δύναται να βρει εργασία.

Το εργατικό δυναμικό αποτελείται από όσους έχουν εργασία ή αλλιώς απασχολούμενοι και εκείνους που δεν απασχολούνται ή άνεργοι αλλά έχουν δηλώσει ότι επιθυμούν και είναι διαθέσιμοι να εργασθούν. Τα άτομα αυτά συνήθως καταφεύγουν στην αναζήτηση εργασίας με αποστολή του βιογραφικού σημειώματος τους σε εταιρείες.

Υπάρχουν τρία κύρια είδη ανεργίας:

- Η ανεργία Τριβής προκύπτει λόγω της ακατάπαυστης κίνησης των ανθρώπων μεταξύ περιοχών και θέσεων εργασίας ή διαφόρων σταδίων του κύκλου ζωής. Επίσης, περιλαμβάνονται τα άτομα που, λόγω φυσικών αιτιών, καθίστανται ανίκανα προς εργασία. Ουσιαστικά, αποτελεί το ελάχιστο επίπεδο ανεργίας που δεν μπορεί να μειωθεί σε μια δυναμική κοινωνία εφ' όσον, ακόμη και αν η οικονομία είναι σε πλήρη απασχόληση, κάποιοι θα αποχωρούν από τις θέσεις τους, κάποιοι φοιτητές θα ψάχνουν για εργασία μετά την αποφοίτησή τους, κάποιοι γονείς θα επανεντάσσονται στο εργατικό δυναμικό, και κάποιοι να θέλουν μια καλύτερη ή μια διαφορετική εργασία.
- Η Δομική ανεργία ή διαρθρωτική ανεργία, οφείλεται στις αναντιστοιχίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, καθώς κάποιοι κλάδοι ή ακόμα ειδικότητες, ή γεωγραφικές περιοχές έχουν αυξανόμενη ζήτηση και κάποιοι άλλοι πτωτική ζήτηση.
- Η Κυκλική ανεργία οφείλεται στην μειωμένη συνολική ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών. Αυτή η μορφή ανεργίας είναι αποτέλεσμα της επιβράδυνσης της ανάπτυξης σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η οποία έχει ως επακόλουθο την αδυναμία απορρόφησης του εργατικού δυναμικού.

Επίσης, η ανεργία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί, ως προς την χρονική διάρκεια που το άτομο παραμένει εκτός απασχόλησης, σε μακροχρόνια ανεργία, σε βραχυχρόνια ανεργία και σε εποχιακή ανεργία.

Το 2009 το ποσοστό της ανεργίας στην Ελλάδα είναι μικρότερο από 10% και αυξάνεται δραματικά αγγίζοντας μάλιστα το 2013 το υψηλότερο ποσοστό 27,5% .

Το ποσοστό αυτό δείχνει ότι 1 στους 4 πολίτες που είναι σε ηλικία να εργαστούν και αναζητούν εργασία, είναι άνεργος.

Η οικονομική κατάσταση της χώρας, οδήγησε πολλές επιχειρήσεις είτε να μειώσουν το ανθρώπινο δυναμικό τους προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν, είτε να κλείσουν. Δεν ήταν λίγες οι επιχειρήσεις που λόγω της υψηλής φορολογίας μεταφέρθηκαν σε άλλες χώρες που είχαν ευνοϊκότερες συνθήκες. Έτσι, η Ελλάδα δεν κατάφερε να προσεγγίσει ούτε ξένους επενδυτές.

Δεν θα μπορούσαμε όμως , ως αίτιο της ανεργίας να παραλείψουμε την εξέλιξη της τεχνολογίας που είχε ως αποτέλεσμα την αυτοματοποιημένη εκτέλεση εργασιών που άλλοτε απασχολούσαν ανθρώπινο δυναμικό. Στη βιομηχανική παραγωγή η χρήση μηχανών έχει υποκαταστήσει πλήθος χειρωνακτών, όπως άλλωστε και η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών έχει καταστήσει περιττούς πολλούς υπαλλήλους της άλλοτε ακμάζουσας γραφειοκρατίας.

Παρατηρείται ακόμα και η αδυναμία σύνδεσης της αγοράς εργασίας με το χώρο της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα οι απόφοιτοι των Λυκείων, αλλά ακόμη και των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ της χώρας, να μην

κατέχουν τα επιθυμητά προσόντα και την αναγκαία κατάρτιση για την απρόσκοπτη επαγγελματική τους αποκατάστασης. Ενώ σταθερή είναι η ανισορροπία ανάμεσα στις επιλεγόμενες σπουδές και τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Η μείωση των θέσεων εργασίας ήταν αναπόφευκτη. Πολλοί εργαζόμενοι έχασαν τις δουλειές τους από την μια μέρα στην άλλη. Η απόλυση έγινε ο φόβος όλων των εργαζομένων, ειδικότερα στον ιδιωτικό τομέα. Η βαθιά οικονομική κρίση εξώθησε, όχι μόνο τον ιδιωτικό τομέα, αλλά ακόμη και το δημόσιο, στη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού είτε με απολύσεις είτε με πάγωμα των προσλήψεων.

Συνέπειες φαινομένου της ανεργίας

Συνέπειες φαινομένου της ανεργίας τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο ήταν αναπόφευκτες, αναλυτικότερα:

A) Σε ατομικό επίπεδο:

- Η ανεργία επιφέρει την οικονομική εξαθλίωση του ατόμου, καθώς του στερεί τα έσοδα που του είναι απολύτως αναγκαία για την επιβίωσή του και για την κάλυψη των πάγιων οικονομικών του υποχρεώσεων.
- Ειδικότερα, η ανεργία των νέων ανθρώπων σημαίνει την παρατεταμένη οικονομική τους εξάρτηση από την οικογένειά τους. Αδυνατούν, έτσι, οι νέοι να επιτύχουν την οικονομική αυτονομία που θα τους επιτρέψει να εκπληρώσουν τους στόχους τους και να βιώσουν τη ζωή τους, όπως πραγματικά το επιθυμούν.

- Ο νέος αδυνατεί, λοιπόν, να λάβει μια αυτόνομη θέση στην κοινωνία, αδυνατεί να αξιοποιήσει τις γνώσεις και τις δυνατότητές του, και ως εκ τούτου αδυνατεί να προχωρήσει σε σημαντικά βήματα της ενήλικης ζωής, όπως είναι η δημιουργία της δικής του οικογένειας ή η εκπλήρωση άλλων προσωπικών του φιλοδοξιών, αφού δεν έχει τα απαραίτητα οικονομικά έσοδα.
- Ο άνεργος εξωθείται στην κοινωνική απομόνωση, αφού η απουσία εσόδων δεν του επιτρέπει τη συμμετοχή σε δραστηριότητες που απαιτούν χρηματική δαπάνη. Ενώ, εξίσου αποτρεπτικά για τις κοινωνικές του συναναστροφές λειτουργεί και ο κλονισμός της συναισθηματικής του κατάστασης.
- Βιώνει έντονο άγχος διότι δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις καθημερινές και απαιτητικές ανάγκες και έχει έντονη αγωνία για το αύριο.
- Γνωρίζοντας τη βαρύτητα και την αξία που δίνει η οικογένεια και η εργασία στην καταξίωση και κοινωνική αποδοχή του ατόμου, μπορεί να νοιώθει έντονα αισθήματα αναξιότητας και ανεπάρκειας, ακόμα να βάλλεται και από αισθήματα αποτυχίας.
- Αντιμετωπίζει εντάσεις σε διαπροσωπικές του σχέσεις, απόρροια οικονομικών προβλημάτων.
- Απομακρύνεται από κοινωνικές σχέσεις, σε μία προσπάθειά του να κάνει όσο περισσότερη οικονομία μπορεί, ελαττώνοντας βόλτες και εξόδους.
- Μπορεί να νοιώθει ακόμα και ενοχή, επειδή να θεωρεί ότι δεν προσπαθεί τόσο όσο θα έπρεπε για την εύρεση μίας εργασίας.

B) Σε κοινωνικό επίπεδο:

- Τα αρνητικά συναισθήματα που εύλογα προκαλούνται στους ανέργους θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή, υπό την έννοια πως πέρα από την πιθανότητα ακραίων συμπεριφορών ή εγκληματικής δράσης, οι

άνεργοι αισθάνονται περιθωριοποιημένοι, και άρα μειώνεται το ενδιαφέρον τους για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Ο ανταγωνισμός, η διάθεση υπονόμευσης του άλλου, η προσφυγή σε αθέμιτα μέσα όπως τα ρουσφέτια ή οι παρανομίες, συνιστούν το κυρίαρχο κλίμα σε μια αγορά εργασίας που δεν επαρκεί για να καλύψει το σύνολο του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού.

- Η αυξημένη ανεργία καθιστά ανενεργό και αφήνει ανεκμετάλλευτο ένα σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού, το οποίο έχει ενδεχομένως υψηλά εργασιακά προσόντα, άρτια κατάρτιση και πολλές δυνατότητες. Το γεγονός αυτό ζημιώνει το κοινωνικό σύνολο, αφού μειώνεται η παραγωγική δύναμη του.

- Η οικονομική δυσπραγία των ανέργων οδηγεί σε πτώση της κατανάλωσης προϊόντων και ζήτησης υπηρεσιών, με αποτέλεσμα το γενικότερο κλονισμό της αγοράς. Σε περιπτώσεις, μάλιστα, που το ποσοστό των ανέργων είναι εξαιρετικά υψηλό, όπως συμβαίνει την παρούσα περίοδο στην Ελλάδα, η πτώση στην οικονομική απόδοση της αγοράς γίνεται ιδιαίτερα αισθητή και οδηγεί σε περαιτέρω αύξηση της ανεργίας λόγω του κλεισίματος ιδιωτικών επιχειρήσεων και εμπορικών καταστημάτων.

Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας καθιστούν αναγκαία την άμεση λήψη τρόπων αντιμετώπισης. Η πλήρης αντιμετώπιση της ανεργίας είναι δύσκολο να επιδιωχθεί, υπάρχουν ωστόσο σχεδιασμοί και ενέργειες που μπορούν να μειώσουν την έκταση του φαινομένου.

Ένα πρώτο βήμα θα μπορούσε να είναι η ορθότερη συσχέτιση του εκπαιδευτικού συστήματος με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Μέσω του έγκαιρου και αποτελεσματικού επαγγελματικού προσανατολισμού θα

μπορούσε να αποφευχθεί ο συνωστισμός των νέων σε σχολές και επαγγελματικές επιλογές που έχουν ήδη πληθώρα αποφοίτων και εργαζομένων.

Θα πρέπει να υπάρχει μέριμνα για τη συνεχή κατάρτιση των ανέργων, προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν μια διαφορετική εργασιακή αποκατάσταση χάρη στις νέες τους δεξιότητες και γνώσεις.

Με βασικό επιχείρημα ότι για την καταπολέμηση της νεανικής ανεργίας, απαιτείται η διευκόλυνση της ένταξής τους στην αγορά εργασίας, πολλές χώρες - έχοντας υιοθετήσει τη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση - έχουν θεσπίσει χαμηλότερους κατώτατους μισθούς για τους νέους, με αποτέλεσμα αυτή η κατηγορία των εργαζομένων να αποτελεί τον κύριο πυρήνα ενός συνεχώς αυξανόμενου εργατικού δυναμικού, το οποίο είναι εξαιρετικά ευέλικτο και χαμηλά αμειβόμενο.

Νομιμοποιούν και γενικεύουν μορφές ευέλικτης, ανειδίκευτης και ανασφάλιστης εργασίας, οι οποίες υλοποιούνται μέσω δήθεν πρακτικής εκπαίδευσης (π.χ. voucher) ή μαθητείας και στην ουσία υποκρύπτουν την παροχή φθηνής και χωρίς δικαιώματα εργασίας.

Το ποσοστό ανεργίας στους νέους ηλικίας 15-24 ετών προσεγγίζει το 56,7% και είναι το μεγαλύτερο της Ε.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.

Με τον όρο φτώχεια αναφερόμαστε στην οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκών πόρων για την ικανοποίηση βασικών ανθρώπινων αναγκών. Το κατώφλι των βασικών αναγκών που ορίζει το όριο της φτώχειας διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Η φτώχεια μετράται σε χρήματα και αντανakλά τους κατά κεφαλήν διαθέσιμους από τους πραγματικούς οικονομικούς πόρους μιας χώρας.

Η φοροδιαφυγή, μη καταβολής στο κράτος χρηματικών ποσών που προέρχονται από οικονομικές δραστηριότητες και παραοικονομία , η μη επίσημη καταγραφή από το κράτος των οικονομικών δραστηριοτήτων.

.

Οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν χαμηλότερο κίνδυνο φτώχειας σε σύγκριση με τους ανέργους και τους οικονομικά μη ενεργούς.

Παρατηρούμε ότι το 2013 είναι το μέγιστο ποσοστό φτώχειας και έκτοτε μειώνεται. Η μείωση αυτή προέρχεται:

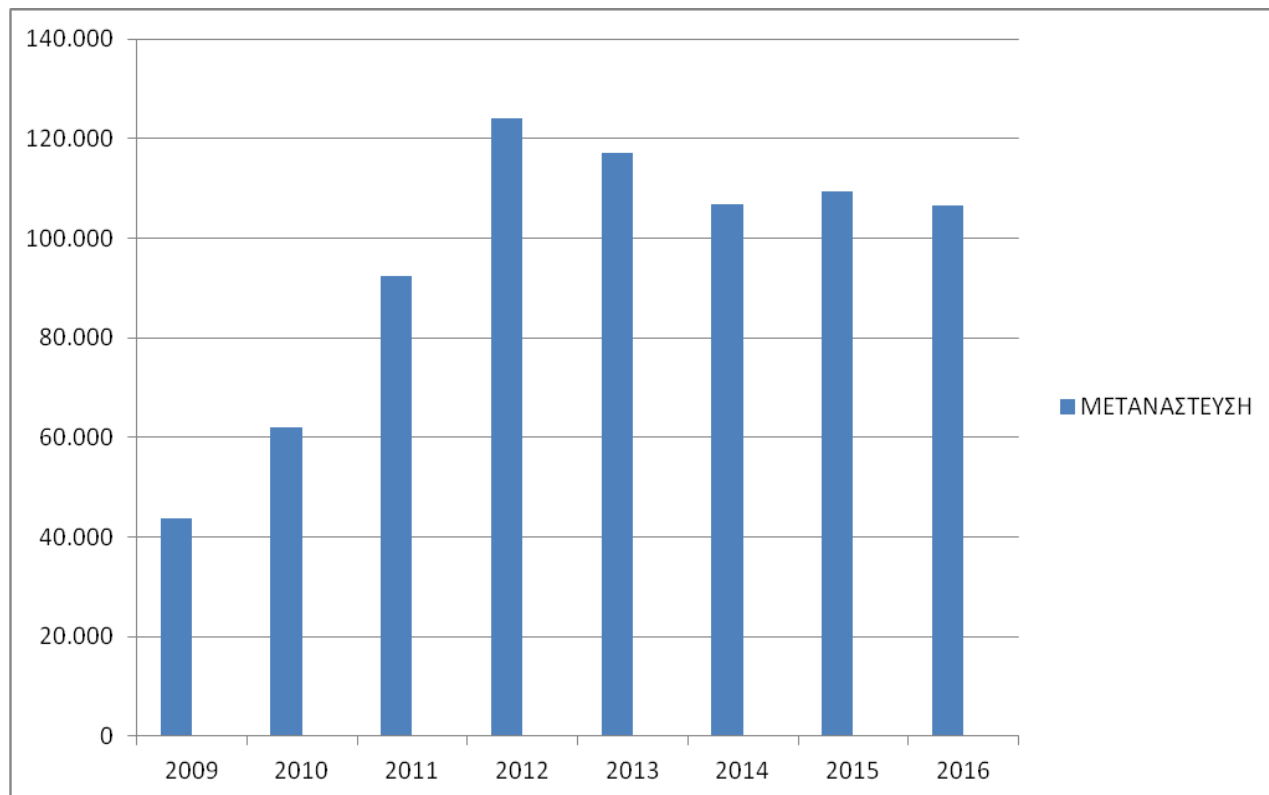
A) από την μείωση τιμών, αναλυτικότερα όσο μειώνεται το κόστος των απαραίτητων προϊόντων και υπηρεσιών. Από το 2012 οι τιμές των αγαθών υποχώρησαν κατά 5%.

B) από την μείωση της ανεργίας, μικρή βέβαια αλλά υπολογίσιμη. Το 2016 οι άνεργοι ήταν 70.000 λιγότεροι από το 2015 και 250.000 λιγότεροι από το 2013.

Γ) αποτέλεσμα από τα μέτρα που έχουν ληφθεί.

Στους πίνακες 3 και 4 παρατηρούμε ότι τόσο τα ποσοστά ορίων φτώχειας όσο και τα ποσοστά φτώχειας την περίοδο της κρίσης είναι ιδιαίτερα υψηλά. Μπορεί τα ποσοστά φτώχειας να σημειώνουν μικρή μείωση, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τα ποσοστά πληθυσμού που βρίσκεται στα όρια φτώχειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.

Η μετανάστευση ,τόσο κατά τις κοινωνικές επιστήμες όσο και κατά το Διεθνές Δίκαιο, είναι η μετακίνηση ανθρώπων σε μία χώρα της οποίας δεν έχουν την ιθαγένεια, προκειμένου να εγκατασταθούν εκεί, ιδιαίτερα ως μόνιμοι κάτοικοι ή μελλοντικοί πολίτες της χώρας.

Το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο. Η πολυπλοκότητά του οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελεί ένα φαινόμενο εγγενές της ανθρώπινης εξέλιξης, της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής και του πολιτισμού.

Η μετανάστευση αποτελεί μια δυναμική διαδικασία, οι μορφές της οποίας ποικίλλουν και μεταβάλλονται σε συνάρτηση με τις ευρύτερες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Η μετανάστευση ενυπάρχει και αναδύεται από την ιστορική και κοινωνική οργάνωση στο σύνολό της· είναι μια μορφή κοινωνικής σχέσης που καθορίζεται από την αγορά, το έθνος, το κράτος, το φύλο, που συγκροτούν τις κοινωνικές κατηγορίες, τις ομάδες και τον τρόπο επαφής και επικοινωνίας μεταξύ τους.

Το 2012 η μετανάστες τριπλασιάζονται σχετικά με το 2009 και μέχρι το 2016 η μετανάστευση διατηρείται σε ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά. Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε το γεγονός της πολιτικής αστάθειας της χώρας και της αμφιβολίας που συνέβαλε στην μετακίνηση πληθυσμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία αναλύθηκε η οικονομική κρίση και η κοινωνική ευημερία τόσο σε θεωρητικό όσο και σε εμπειρικό επίπεδο. Η οικονομική κρίση μαστίζει τα τελευταία χρόνια την χώρα και πιο συγκεκριμένα από το 2009 και έπειτα. Οι επιπτώσεις της κρίσης γίνονται αντιληπτές καθημερινά από τους πολίτες. Η κοινωνική ευημερία δεν θα μπορούσε να μείνε ανεπηρέαστη μπροστά σε μια τέτοια οικονομική κρίση. Η οικονομία της χώρας λειτουργεί ως μια αλυσίδα με πολλούς κρίκους. Η οικονομική κρίση εκτόξευσε το ποσοστό ανεργίας, ακόμα και σε τριπλάσιο ποσοστό συγκριτικά με την εποχή πριν την κρίση. Η ύπαρξη ανεργίας δυσκολεύει καθημερινά χιλιάδες ανθρώπους προκειμένου να καταφέρουν να καλύψουν τα προς το ζην. Αναπόφευκτη συνέπεια δεν θα μπορούσε να μην είναι η υπογεννητικότητα. Με τα δεδομένα αυτά, όλο και λιγότεροι είναι αυτοί που αποφασίζουν να δημιουργήσουν οικογένεια ή ακόμα να αποκτήσουν παιδιά.

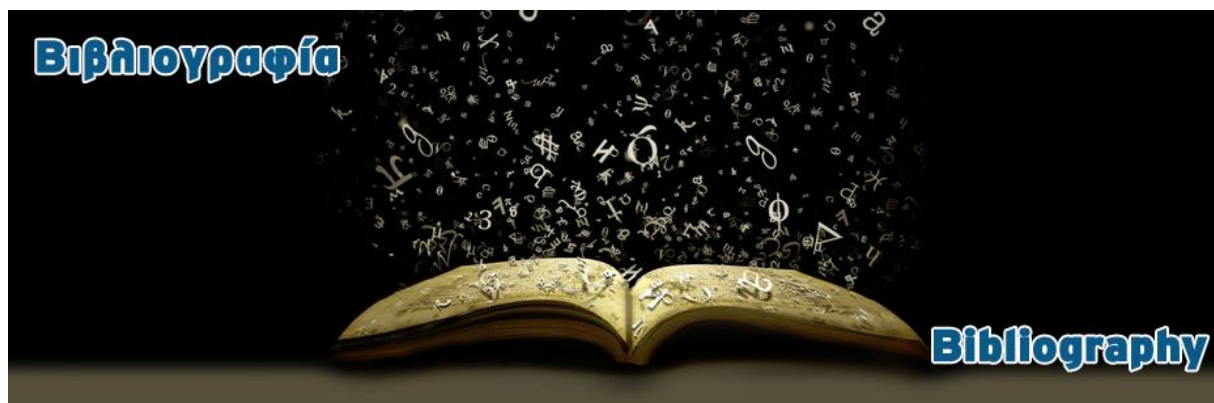
Ταυτόχρονα η ανεργία που προκαλείται από την κρίση οδηγεί την χώρα στην φτώχεια ενώ ντόμινο είναι και η μετανάστευση.

Όλο και περισσότεροι νέοι επενδύουν τις σπουδές τους στο εξωτερικό αρνούμενοι να γυρίσουν πίσω στην χώρα μας. Τελική συνέπεια αυτού, μείωση ντόπιου και συγκεκριμένα νεανικού κοινού και ύπαρξη μιας Ελλάδας γηραιών προσώπων που φθίνουν σιγά σιγά.

Συμπέρασμα όλων, η οικονομική οπισθοδρόμηση μιας χώρας οδηγεί απόλυτα στην οπισθοχώρηση της κοινωνικής της ευημερίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✓ www.alfavita.gr
- ✓ www.statistics.gr
- ✓ www.huffingtonpost.gr
- ✓ www.inegsee.gr
- ✓ www.wikipedia.ogr
- ✓ www.liberal.gr
- ✓ www.protothema.gr
- ✓ www.kathimerini.gr
- ✓ www.news.gr
- ✓ www.cnn.gr